

Комаринська Юлія Борисівна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЛЯМ

Рівень забезпечення і дотримання прав і свобод людини визначають стан розвитку держави. В цивілізованому, демократичному суспільстві визначним є верховенство права. Саме тому, на шляху України до європейської спільноти необхідним є не лише модернізація політичних та економічних засад державної політики, подолання технологічної відсталості, розробка та реалізація новітніх технологій, створення нових робочих місць, тощо, а й реформування та вдосконалення методів боротьби із кримінальними правопорушеннями, що посягають на права громадян.

Тривалий час проблема насильства в сім'ї вважалась прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалось грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Слід відзначити, що в Україні з часу прийняття законодавчих актів, які регулюють відносини в сімейному середовищі, завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, ряду громадських організацій ужито заходів, які посприяли суттєвим змінам у становленні суспільства до проблеми домашнього насильства, становлення системи реабілітації осіб, які від нього постраждали, посиленню захисту дітей від насильства у сім'ї та ін. [1, с. 9].

Разом із цим, рівень вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних із домашнім насильством залишається на небезпечно високому рівні. Відповідно до статистичних даних Національної поліції України 2020 році поліція отримала майже 209 тисяч заяв про вчинення сімейного насильства, тобто по 570 таких повідомлень щодоби. Це на 47 % більше ніж у 2019 році. У середньому від проявів домашнього насильства кожні три години потерпала 1 особа. При цьому поліція щодня розпочинала 13 кримінальних проваджень та складала 363 адмінпротоколи за фактами, пов'язаними з домашнім насильством [2].

Наведені вище показники свідчать про те, що існуючий нині державний механізм та чинна державна політика боротьби з насильством в сім'ї потребують оптимізації і подальшого

удосконалення. Зазначена діяльність неможлива без аналізу та узагальнення досліджень усіх юридичних наук, без симбіозу практики та науки [3, с. 181].

Проблеми запобігання та протидії домашньому насильству досліджувалися в працях багатьох учених, зокрема таких, як Н.М. Ахтирська, А.Б. Блага, О.В. Бойко, Т.Р. Гуменникова, М.В. Євсюкова, М.О. Качинська, Н.В. Коломосць, Т.П. Матюшкова, А.С. Метіль, С.О. Павлиш, Г.О. Христова, О.А. Шаповалова й інші. Проте більшість наукових напрацювань належать до характеристики домашнього насильства, в тому числі їхніх соціологічного й психологічного аспектів; питань адміністративно-правових засад боротьби з ним; кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством; тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій за участі жертв від насильницьких протиправних діянь; специфіки використання спеціальних знань під час досудового розслідування насильницьких кримінальних правопорушень [4, с. 330].

Саме напрацювання у суміжних з криміналістикою науках, дозволяють будувати алгоритми дій правоохоронців щодо розкриття та досудового розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються в наслідок такого прояву насильства. Адже домашнє насильство, зазвичай, є так би мовити, відправною точкою для вчинення інших злочинів, що є небезпечними для життя та здоров'я людини, і такі злочини не обов'язково обмежуються сім'єю та приміщенням спільного проживання. Тому не менш важливим та актуальним є вивчення, дослідження та створення методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насиллям.

Причини виникнення ускладнень, що виникають під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насиллям можна поділити на наступні групи:

1. Процес розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із домашнім насиллям не обмежений розслідуванням лише одним видом злочину, зазвичай це певний ланцюг насильницьких дій, які, зазвичай, починаються з психологічного або економічного насилля і протягом певного часу переростають у більш тяжкі насильницькі злочини, що проявляються у фізичному та сексуальному насиллі.

2. Закритість від спілкування потерпілих осіб із слідчим. Перешкоджає спілкуванню як сором жертви так і усталене сприйняття, що насильницькі дії це сімейне питання і не стосується сторонніх осіб; почуття провини; сподівання на покращення відносин; страх втрати родини та дітей.

3. Необізнаність потерпілих про способи уникнути насилля, про способи втечі від набузьера.

4. Недостатність доказової бази. Зазвичай, не зважаючи на тривай час коли вчиняється насилля, потерпілі не обізнані із способами

фіксації як самих насильницьких дій так і слідів цих дій; страх, що насильник помітить або знайде зроблені фото та відеозапис своїх дій.

5. Помилкове не визнання самим потерпілим психологічного або економічного тиску як домашнього насилля. Зазвичай потерпілі від психологічного або економічного насилля вважають себе мало освіченими, глупими тощо, тому вважають, що застосовувати фізичне або сексуальне насилля абьюзер почав несподівано і мав на це причини.

6. Відсутність належної комунікації та взаємодії як між підрозділами Національної поліції, так і між поліцією та громадськими організаціями, такими як органи опіки та піклування, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціально-реабілітаційні центри, медико-соціальної реабілітації центри тощо.

7. Відсутність методик розслідування взагалі та кожного окремого виду домашнього насилля та методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насиллям.

Саме зазначені проблемні аспекти і визначають напрямки вдосконалення наявних і розробку нових методик розслідування кримінальних правопорушень таких як вбивство, зґвалтування, розбещення тощо, однак із врахуванням того, що вони вчиняються в наслідок здійснення домашнього насилля.

Список використаних джерел

1. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиства І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М. – Київ, 2021. – 246с.

2. Річні звіти Національної поліції України [Електронний ресурс] // Національна поліція України: [сайт]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua>.

3. Комаринська Ю. Б. Стан наукових досліджень криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 жовт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. ; Ташкент. держ. юрид. ун-т. – Харків : ХНУВС, 2021. – С. 181 – 182.

4. Пчеліна О.В. Перспективність побудови методики розслідування домашнього насилля / Пчеліна О.В. / Юридичний науковий журнал / 2020. № 4. С. 330 – 332. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/79>